

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Маргарита Захариева Младенова
за труда на **Миглена Викторова Михайлова-Паланска** на тема
„Състав и динамика на туристическата терминология в българския и чешкия
език“ – дисертация за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

Темата на дисертационния труд на Миглена Викторова Михайлова-Паланска е избрана изключително сполучливо и се вписва в усилията на редица български бохемисти, които през последните две десетилетия работят върху съпоставянето на различни страни от българската и чешката лексикална система, включително терминологията. Трябва да се подчертае, че въпреки интензивните туристически контакти между България и Чехия от края на 90-те години на ХХ в. досега, туристическата терминология не е била обект на самостоятелно монографично изследване, каквото безспорно е необходимо за удовлетворяване на нуждите в този отрасъл, така че представената дисертация запълва една празнина в българската бохемистична литература.

Особености на труда

Трудът на М. Михайлова се отличава със стройна композиция и отговаря на всички изисквания към жанра на дисертацията. В увода (1–19 стр.) много прецизно са разграничени обект и предмет, цели и задачи, методи и подходи към обработката на емпиричния материал, подробно са описани неговите източници. Първа глава (20–55 стр.) представя теоретичните основи на терминознанието, накратко е представена историята на неговото развитие, отделните школи в терминологичната теория (виенска, съветска, пражка, канадска, социотерминология, текстуална терминология и др.), по достойнство е отбелязан българският принос в развитието на този дял от

езикознанието. С основание дисертантката се е спряла на теоретичните и практическите разработки на М. Попова като основа за собственото си изследване в областта на българската и чешката терминологична лексика, без да ограничава цитираните трудове и от другите терминологични школи. Специално внимание се обръща на проблема за взаимоотношението и взаимодействието между термин и понятие, който се решава нееднозначно в научната литература. Посочва се градуална ска̀ла на терминологизацията при отделните думи и словосъчетания (прототермини, предтермини, терминоиди, квазитермини), разглежда се мястото на професионализмите и професионалните жаргонизми в системата от терминологични средства и ролята на тяхната кодификация и унификация за съответния език.

Втора глава (56–105 стр.) представя историята и развитието на туризма като стопански отрасъл, неговия интердисциплинарен характер и съответно хетерогенния характер на терминологичната лексика, свързана с него. Специално е подчертана нейната динамичност, отразяваща динамичното развитие на самия отрасъл, непрекъснатото възникване на нови видове услуги, спортове, както и изключително високата степен на интернационализация, произтичаща от самия характер на дейността – непрекъснати пътувания, контакти с по-близки и екзотични дестинации и редица техни реалии, както и използването на английския като общ език за комуникация при международните контакти в отрасъла. Състоянието на терминологичната система на туризма и в българския, и в чешкия език, е характеризирана като „система в процес на формиране“, с което се подчертава незавършеността на процеса, до голяма степен и срещащите се отклонения от изискванията за еднозначност и кодифицираност, които трябва да удовлетворяват термините. Опора при анализа освен работи на представителите на българската терминологична школа са трудове на редица

изследователи от бивша Чехословакия – Ян Хорецки, К. Сохор, И. Боздехова и др. В самостоятелни подглави се разглеждат тясноспециалните термини („типични за сферата на туризма, обикновено те са от областта на услугите, свързани с туристическото настаняване и с организацията на туристическото пътуване.“ – стр. 75), интердисциплинарните термини („термини от областите, които са част от предмета на туризма – география, застрахователно дело, икономика и финанси, история, медицина и здравеопазване, свободно време и спорт, транспорт“ – стр. 77–78), професионализмите (дефинирани като „характерни за специалната комуникация стилистично неутрални думи и словосъчетания, назоваващи понятия, за които или вече има установени термини (нормализирани и/или стандартизирани), или все още липсват такива поради новия характер на понятията“ – стр. 78). Използва се делението на Пражката школа, разграничаващо ядро и периферия (по М. Попова и Й. Филипец), в случая на туристическата терминология. Авторката подхожда критично към ползваните теоретични източници и оформя своето мнение въз основа на собствения си анализ на емпиричния материал. Тя предлага класификацията на туристическата терминология да се опира върху тематични и логически принципи, като очертава и собствена перспектива за продължаване на работата върху тематичен речник по туризъм (стр. 102–103).

На същинския лингвистичен анализ е посветена глава III „Техники за номинация на туристическите термини“ (стр. 104–139). Авторката изхожда от теорията за терминообразуването, която включва към този процес и екстралингвистичните научни дейности – частнонаучното изследване и логическото обобщение, завършващи с езикова номинация, основана върху ономаσιологичния подход. В основата на лингвистичната номинация стои изборът на идентифициращ и диференциращи признаци, които се

категоризират по ономасиологични категории в духа на теорията на М. Докулил, а всяка от възникващите ономасиологични структури може да се изрази с повече от една формалнограматична структура. Като най-продуктивна техника за обогатяване на терминологията, включително туристическата, докторантката определя заемането на термини от други езици, като подчертава неговото значение и чрез извеждането на съответната подглава на първо място в структурата на трета глава. Авторката обръща внимание на отслабената степен на графично-фонетична адаптация при термините в областта на туризма в сравнение с нетерминологичните заемки, на тяхната морфологична и словообразователна адаптация към приемащия език. Положителна оценка заслужават и усилията на авторката да разграничи заетите термини хронологично, тъй като по-ранните и най-новите заемки се различават по поведението си в езика-приемник. При анализа на универбизацията като комплекс от техники за обогатяване на туристическата терминология докторантката приема мнението, че универбатите обикновено са смятат за експресивни и недостатъчно точни синоними на основните термини, което ги класифицира към професионалния жаргон. В нейния емпиричен материал обаче има и напълно неутрални и еднозначни термини като *чартър*, *курорт* и др., при които може да се говори за процес на лексикализация като термини в универбизиран вид (*чартър*) или за по-стара заемка, съществуваща в езика в този вид (*курорт*). Разгледани са и словообразователните техники за обогатяване на терминологичния фонд на туризма, синтактичните средства за създаване на термини словосъчетания, както и семантичните техники метонимия и метафора.

Четвърта глава (стр. 140–175) е посветена на системните взаимоотношения на термините от терминологичната система на туризма, където са проследени преди всичко външносистемните отношения, свързани

с процесите на терминологизация, детерминологизация и ретерминологизация, отразяващи главно взаимоотношенията с общоупотребимата лексика. Приложен е моделът, отчитащ три степени на терминологизация. При ретерминологизацията се отчитат процесите на заемане на термини в туристическата терминология от други науки. Специална подглава е посветена на вариантноста в рамките на туристическата терминология – както лексикосемантичната (отношенията на синонимия, омонимия и полисемия), така и формалната (правописна, морфологична, словообразователна и синтактична) вариантност. Дисертантката обособява като самостоятелен тип стилистичната вариантност, имайки предвид професионализмите като част от професионалната комуникация, използвана с особена интензивност. Сред най-важните заключения на авторката са продължаващото формиране на туристическата терминология и в чешката, и в българската туристическа практика, все още липсата на цялостно изградена вътрешна системност, силното въздействие на интернационализацията, ролята на универбизацията за формирането на нови термини, както и терминологизацията, детерминологизацията, ретерминологизацията и вътрешната вариантност, които противодействат на еднозначността като цел на терминологията.

Авторефератът отразява точно и адекватно основните особености на дисертационния труд. И основният текст, и авторефератът са написани на точен, ясен и достъпен език, текстът е четивен и информативен, възприема се леко, независимо от сложността на представеното съдържание.

Научни приноси

В дисертацията на Миглена Михайлова-Паланска са отразени адекватно следните научни приноси на труда: за първи път се систематизира туристическата терминология, и то в съпоставителен план между български и

чешки език, дефинират се всички значения на термина *туризъм*, събран е актуален терминологичен материал за двата езика, направена е класификация на туристическите термини на тясноспециални, интердисциплинарни термини и професионализми, предложен е модел за класификация на понятията от областта на туризма; изследването потвърждава системния характер на терминообразователните тенденции; описани са външносистемните отношения, породени от взаимодействието на туризма с други предметни области и с общоупотребимия език. Всичко това може да се разглежда като подготвителна дейност за процес на нормализация, стандартизация и кодификация. Благодарение на това към приносите може да се добави и очертаната перспектива за съставяне на речник на туристическата терминология, за чиято подготовка може да се смята настоящият дисертационен труд.

Критични бележки

В работата са допуснати отделни неточности, които не намаляват нейната стойност като цяло. Те могат да бъдат групирани в три групи. На първо място: въпреки стремежа на авторката да отчете разновременното приемане в системата на двата езика на някои терминологични названия, при отделни термини се наблюдава неточност в интерпретацията – като новозаети се отчитат старите заемки в българския език *хамам* (стр. 68), *хостеса* (стр. 80), *курорт* (стр. 122). На второ място: някои от недоразуменията могат да се разглеждат и като механични грешки при обработката на голям текст – преводът на *metrologie* с *метеорология*, транслитерацията на историка на чешкия език Fr. *Čuřín* като *Чуржин*, нарушението на азбучния ред в приложение № 1 на стр. 189, преводът на отделни термини от чешки със словосъчетания с различни от оригинала морфологични показатели на български език (стр. 137, 138, 102). На трето

място бих искала да задам въпроса: Съзнателно ли вместо *правопис* и *правоговор* в целия текст последователно се използват *ортография* и *ортоепия* и ако да, какъв е мотивът за това? Може би като по-съществено допълнение бих добавила и необходимостта да се развие при по-нататъшната работа на авторката върху темата въпросът за споменатата от нея общодостъпност не само на туристическия продукт, но и произтичащата от това общодостъпност на туристическата терминология, която води до забелязаната от дисертантката намеса на много допълнителни фактори при нейното формиране и особено при детерминологизацията.

Заклучение

Дисертационният труд на Миглена Викторова Михайлова-Паланска „Състав и динамика на туристическата терминология в българския и чешкия език“ представя задълбочено и компетентно съпоставително изследване на българската и чешката туристическа терминология, в резултат на което са създадени инвентарни списъци на терминологията в двата езика. Те са добра основа за по-нататъшна работа върху двуезичен терминологичен речник, който самата авторка вижда като продължение на настоящия труд. Въз основа на качествата на труда, който отговаря на изискванията за дисертация, предлагам на авторката да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“, за което аз убедено ще гласувам.

23.03.2015 г.

Рецензент: